

художньої прози: (На матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): Монографія. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2002. – 292с. *Літературознавчий* словник-довідник. – К. : Академія, 1997. – 752 с. *Моклиця* М. Основи літературознавства. Посібник для студентів / М. Моклиця. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. — 192 с. *Мукаржовський* Я. Литературный язык и поэтический язык / Я. Мукаржовский // Пражский лингвистический кружок : Сборник статей. — М., — 1967. — С. 406 — 431. *Никонова* В. Г. Трагедійна картина світу в поезиці Шекспіра : монографія / Віра Григорівна Ніконова. — Дніпропетровськ : вид-во ДУЕП, 2007. — 364 с. *Поспелов* Г. Н. Введение в литературоведение / Г. Н. Поспелов. — М. : высшая школа, 1976. — 422 с. *Хализев* В. Е. Драма как род литературы : (Поэтика, генезис, функционирование) / В. Е. Хализев. — М. : Издательство Московского университета, 1986. — 261 с. *Yeats* W. B. The Countess Cathleen. — Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/etext/5167>. — Назва з титул. екрану.

ПІДГОРНА А.Б.

(Запорізький нац. технічний ун-т)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ (на матеріалі творів сестер Бронте)

В статті розглядається використання результатів лінгвостилістичного аналізу при перекладі художніх творів. Підкреслюється можливість відображення за допомогою стилістичних засобів як певних культурних асоціацій, притаманний усьому народу, так і індивідуальних уявлень автора про світ.

Ключові слова: авторська модель світу, стилістичні засоби, образність, індивідуально-авторське сприйняття, національна специфіка, антропоцентричність, адекватність, перекладацькі трансформації.

Подгорная А.Б. Лингвостилистический анализ художественного текста: переводоведческий аспект (на материале произведений сестер Бронте). В статье рассматривается использование результатов лингвостилистического анализа при переводе художественных произведений. Подчеркивается возможность отображения с помощью стилистических средств как определенных культурных ассоциаций, присущих всему народу, так и индивидуальных представлений автора про мир.

Ключевые слова: авторская модель мира, стилистические средства, образность, индивидуально-авторское восприятие, национальная специфика, антропоцентричность, адекватность, переводческие трансформации.

Pidgorna A.B. Linguastylistic analysis of literary text: translational perspective (on the basis of Bronte sisters' works). The article considers using the results of linguastylistic analysis for the purpose of translating literary works. It emphasizes the possibility to reveal both certain cultural associations of the nation and the author's individual view of the world.

Key words: author's model of the world, stylistic devices, figurativeness, individually author's perception, national specificity, anthropocentricity, adequacy, translation transformations.

Лінгвокогнітивний характер вивчення художніх текстів обумовлює необхідність комплексного підходу до аналізу мовних одиниць, що “відповідає сучасній тенденції розвитку лінгвістики – переходу від спеціалізації лінгвістичного знання до його інтеграції” [Ємець 2003, с. 190]. Таким чином, при дослідженні авторських моделей світу, представлених в художніх творах, необхідним є поєднання елементів лінгвокогнітивного, лінгвосеміотичного, семантичного, стилістичного аналізів тощо, що уможливить найточнішу характеристику мовних моделей світу авторів, твори яких розглядаються. І лише на основі подібної комплексної характеристики можна побудувати адекватний переклад літературного твору та відтворити авторську модель світу.

Отже, метою цієї статті є окреслення можливостей використання методів лінгвостилістичного аналізу для відтворення авторських моделей світу при перекладі. Об'єктом дослідження виступатимуть авторські моделі світу відомих англійських письменниць – сестер Бронте, а предметом – стилістичні характеристики досліджуваних творів та способи їх перекладу. Матеріалом слугуватимуть романи “Wuthering Heights” Емілі Бронте [Bronte E. 1994], “The Tenant of Wildfell Hall” Енн Бронте [Bronte A. 1994] та “Shirley” Шарлоти Бронте [Bronte Ch. 1994].

Мова існує не тільки як колективне надбання, а і як властива конкретній людині система мовних засобів, що відбиває мовну картину світу даного індивідуума [Крупа 2005, с. 161]. Саме тому ми говоримо про те, що індивідуальний художній світ знаходить своє вираження в мові людини, і авторська мовна модель світу характеризується специфічними саме для цього письменника лексичними та граматичними особливостями, стилістичними засобами, що слугують для більш образної і, у той же час, найточнішої передачі автором свого задуму та конструювання ним певної моделі світу. Саме тут важливим є співвідношення змісту, що представляє концептуальну модель твору, і форми, яка відбиває її мовну репрезентацію. Для глибшого розуміння замислу автору (змісту) необхідно враховувати взаємодію всіх засобів художнього зображення дійсності (форми) в тексті, які в обдарованого письменника є досить численними та різноманітними. Перекладач, в свою чергу, має на основі цього розуміння дібрати в мові перекладу ті стилістично еквівалентні засоби, що гарантуватимуть найбільш адекватне відтворення авторського задуму.

Стилістичний аналіз є невід'ємною частиною дослідження авторських моделей світу, адже певний стиль письменника свідчить про відповідний спосіб добору та організації мовних засобів у процесі творення тексту і, таким чином, співвідноситься не тільки з мовою, а і з людиною, що використовує цю мову у творчому процесі [Левицкий 2006, с. 8]: "У багатстві мовного світу відображається розмаїття думок і почуттів людини: що різноманітніший її концептуальний і духовний світ, то багатша мова" [Крупа 2005, с. 161].

Найбільш широко та яскраво виражені в творах сестер Бронте, що підлягають аналізу в цій роботі, метафоричні та порівняльні засоби передачі інформації, представлені такими стилістичними прийомами, як метафора, метонімія, порівняння та епітет. Усі ці семантико-сміслові фігури несуть почасти характер тропу.

Когнітивну природу тропів описують як «репрезентацію мовними засобами неправдивої інформації, що не відповідає пропозиції тексту, а висвітлюється в асоціативно-термінальній частині концепту» [Селиванова 2004, с. 108]. Основна функція будь-якого тропу постає у творенні нового поняття, і будь-який троп як перифраза апелює до ряду асоціацій, через які дійсність сприймається свідомістю, втілюється в мовній формі. Саме тому аналіз тропів уможливує процес пізнання особливостей сприйняття дійсності свідомістю їх творця.

Метафоризація значення є характерною особливістю художнього мислення, що ґрунтується на образно-асоціативному сприйнятті оточуючого світу. А, отже, здатність людини використовувати та розуміти метафоричні вислови виходить далеко за межі буквального значення слів та речень. Як вторинна номінація, метафора конструюється на основі схожості, спільності (реальної та уявної) об'єкта номінації з тим об'єктом, десигнація якого переноситься на об'єкт номінації, тобто іншими словами, метафора є баченням одного об'єкта через інший. З огляду на індивідуально-асоціативний характер деяких метафор у художніх творах, дослідники вважають, що спостереження за художніми метафорами дає можливість найкраще дослідити ще й семантику слова.

Зважаючи на те, що метафора як частина художнього мислення підпорядкована законам образної системи, а як частина семіотичної – мовним патернам, її стилістичний ефект часто не піддається конкретизації [Саноцька 2005, с. 153]. Власне завдяки максимальній словесній стислості разом із можливою багатосторонністю інтерпретацій метафора є одним із найважливіших засобів створення образності художнього твору, а отже – і авторської моделі світу. Для збереження мовної індивідуальності художнього твору невід'ємним є відтворення цієї образності і при перекладі, що досягається шляхом добору тих образних засобів, які відповідають реаліям мови-перекладу і водночас задуму автора. У пригоді стають різноманітні перекладацькі трансформації, без яких є неможливим жоден переклад.

Аналіз мовної складової текстів сестер Бронте показав наявність в них великої кількості метафор, що ґрунтуються і на певних загальноетнічних

асоціативних рядах, і на індивідуально-авторських уявленнях про дійсність. Наведемо приклади функціонування та перекладу метафор, конструювання яких ґрунтується на асоціаціях, властивих мовній картині світу етносу, представницями якого є сестри Бронте:

*His honest, warm, and intelligent nature shook off rapidly the **clouds** of ignorance and degradation in which it had been bred* [Bronte E. 1994, с. 267]. – Його чесна, гаряча натура й природний розум швидко стряхнули із себе морок неуттва й приниженості, у яким його виховали.

*A **great gulf** lay between her castle and his* [Bronte A. 1994, с. 453]. – Велика безодня розділяла його та її замки.

Звернімо увагу, що при перекладі для досягнення адекватності і відповідності реаліям україномовної спільноти було зроблено контекстуальну заміну. Це уможливило збереження метафоричності вислову, однак лише через зміну образів.

Дослідники підкреслюють, що навіть концептуальна система, у межах якої ми діємо та мислимо, є, в основі своїй, метафоричною. Так, метафори часто характеризуються антропоцентричністю, оскільки людина завжди намагається співвіднести навколишній світ зі своїм власним поглядом на нього, відповідно до якого статус конкретного й абстрактного порівнюються у своїх можливостях світобачення [Венжинович 2006, с. 26]. Власне завдяки антропоцентричності метафори ми маємо можливість вивести ряд індивідуально-авторських метафор в текстах романів сестер Бронте, що свідчить про специфіку індивідуальних концептуальних картин світу даних авторок:

*And very strange it seems, that a good, pure, **heart** should take him in and **harbour** him, as if he had any claim to that sort of **nest*** [Bronte Ch. 1994, с. 126]. – І здавалось дуже дивним те, що якась добра, чиста душа прийняла його та втішила так, ніби йому взагалі було потрібне таке кубельце.

Метафору також часто визначають як засіб пояснення комплексних чи абстрактних понять, знов таки, завдяки активації певних асоціацій чи вказівок на певні спільні риси об'єктів. Здатність до асоціативного мислення структурує нашу концептосферу і, як слідство, обумовлює наші уявлення про оточуючий світ [Сниховская 2004, с. 87]. Таким чином, можна відзначити гносеологічну функцію метафори, яка "не тільки створює уявлення про об'єкт, але й визначає спосіб і стиль мислення про нього" [Венжинович 2006, с. 27].

Відмічають також, що саме метафора, зокрема концептуальна, тяжіє до об'єднання якісно різних світів в один цілісний образ реальності, адже продукт концептуалізації не є результатом єдиного картинування, а об'єднує різні ментальні сфери в комплексну інтеграційну сітку ("integration network") [Fauconnier 2006, с. 3]: «антропоморфність «олюднює» тварин, предмети, природу; завдяки синестезії різні органи почуттів через схожість немов зливаються в один орган; психічний невидимий світ, матеріалізуючись, постає у свідомості наочним, фізичним, предметним» [Гончарова 1996, с. 7]. І саме завдяки цій функції метафори ми маємо можливість спостерігати моменти поєднання різних тематичних концептополів, що, у свою чергу, створює ефект

тісної взаємодії світу людей та світу тварин, або психологічної забарвленості соматичного чи природничого концептополів:

а) ... *when a sunbeam kissed the hill-tops, or when a shower wept over them, hiding their crests with the low-hanging, disheveled tresses of a cloud*... [Bronte Ch. 1994, с. 16]. – ... коли сонячний промінь цілував верхівки пагорбів, чи коли дощ плакав над ними, ховаючи їх гребінці в низьких, скуйовджених кучерях хмар.

б) *That coldness melted as fast as snow in April* [Bronte E. 1994, с. 161]. – Ця прохолодність розтаяла швидко, як сніг у квітні.

У наведених прикладах відбувається перенесення значення зі світу людей на світ природи (а) та навпаки (б), що можна вважати характерною рисою творів сестер Бронте. Зважаючи на цю відмінність аналізованих творів, важливим вважаємо її збереження і при перекладі із використанням тих самих образів, що і в тексті оригіналу.

Метафора – не єдиний троп, що уможливує виявлення особливих форм та принципів організації моделі світу. До специфічних способів концептуалізації дійсності належать і метонімія, порівняння, епітет тощо. Їх формування та функціонування можуть бути обумовлені (1) культурними асоціаціями, які відображають загальний принцип позначення об'єкта, притаманний певному народу (а, б, в, г, д); (2) індивідуальними уявленнями певного індивіда про світ (е):

а) *The petitions come out of a sincere breast, from innocent lips* [Bronte Ch. 1994, с. 125]. – Прохання йдуть від щирого серця, із невинних вуст.

б) *She still bore with unclouded mood the chidings her inattention brought upon her* [Bronte Ch. 1994, с. 75]. – Вона без будь-яких турбот терпіла нарікання, які викликала її неухважність.

в) *I have a canine hunger* [Bronte Ch. 1994, с. 62]. – В мене собачий голод.

Так, епітети в наведених прикладах демонструють загальні засоби образно-емоційної десигнації (а) щирої та чесною людини (*sincere breast, innocent lips*) із використанням паралельно і синекдохічного переносу, (б) безтурботного настрою (*unclouded mood*) та (в) сильного голоду (*canine hunger*).

г) ...*and Mrs. Helstone, inverting the natural order of insect existence, would have fluttered through the honeymoon a bright, admired butterfly, and crawled the rest of her days a sordid, trampled worm* [Bronte Ch. 1994, с. 119]. – ... і місіс Гелстоун, демонструючи зворотній хід звичайного існування комах, пурхаючи пролетіла би скрізь свій медовий місяць, наче той яскравий чарівний метелик, і плазувала б решту свого життя, наче той огидний знехтуваний хробак.

д) *He little knew, meanwhile, what thoughts were busy in his niece's mind; tumultuous were they now, as disturbed bees in a hive* [Bronte Ch. 1994, с. 103]. – Він мало тоді розумів, які думки займали розум його племінниці; метушливими вони були, наче ті бджоли у вулику.

Приклади (г), (д) ілюструють національно-культурні асоціативні паралелі: життя метелика – безтурботне існування, життя хробака – туга та труднощі, вирування бджіл у вулику – клопіт та метушня. Останній же з наведених прикладів (е) виказує індивідуально-авторське сприйняття неочікуваного

прояву люті (*explosion of wrath*) та його порівняння зі "схвильованим" передзвоном порцелянового посуду (*as the agitated rattling of china*):

е) *Mademoiselle's explosion of wrath sounded in her ear as confusedly as the agitated rattling of china* [Bronte Ch. 1994, с. 87]. – Вибух люті в мадемуазель прогрімів для неї також безладно, як і стурбоване брязкання порцеляни.

Зважаючи на вище зазначене, зауважимо, що стилістичний аналіз, який обов'язково включає і спостереження за особливостями конструювання та функціонування тропів в текстах творів, є обов'язковим при розгляді особливостей авторських моделей світу, а разом з цим і при їх відтворенні у перекладі. Переклад представлених уривків з творів сестер Бронте мав за мету збереження стилістичних особливостей та авторських образів, доки це не заважало адекватності. В інших випадках відбувався пошук еквівалентного образу в мові-перекладу, робилася контекстуальна заміна.

Як висновок, підкреслимо, що художній текст уособлює поєднання суб'єктивних рис, властивих кожному художньому твору як продукту індивідуально-авторської свідомості, і основних інваріантних характеристик світу об'єктивного, адже автор безсумнівно знаходиться під впливом тих позатекстових факторів, що і формують його як особистість і як представника свого часопростору. А тому вичерпне прочитання тексту несе інформацію і про світ, у якому жив автор тексту, і про певні особливості сприйняття світу цим автором. І тому невід'ємним є збереження цієї культурно та художньо значеннєвої інформації в тексті перекладу.

Література

- Венжинович Н.Ф. Метафора й метонімія як основні семантичні процеси у фразеологізації / Н.Ф. Венжинович // Проблеми романо-германської філології. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 23-36. Ємець О.В. Лінгвосеміотичний підхід до інтерпретації художніх, газетних та рекламних текстів / О.В. Ємець // Мова і культура. – К. : Видавничий Дім Дм. Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. II. – С. 190-193. Гончарова Т.І. Спільність та специфіка мовних зооморфних картин світу : автореф. дис...канд. філол. наук : 10.02.15 / Т.І. Гончарова. – Харків, 1996. – 22 с. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 416 с. Левицкий Ю.А. Лингвистика текста / Ю.А. Левицкий. – М. : Высшая школа, 2006. – 207 с. Саноцька Л.Г. Текстова варіативність англійської лірико-епічної поеми (на матеріалі британських та американських поем кінця XVIII – середини XX ст.) : дис...канд. філол. наук : 10.02.04 / Л.Г. Саноцька. – Львів, 2005. – 220 с. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монографическое учебное пособие / Е.А. Селиванова. – Киев. : Брама, Изд. Вовчок О.Ю., 2004. – 336 с. Сниховская И.Э. Механизмы, средства и приемы языковой игры в современном английском языке : дис...канд. філол. наук : 10.02.04 / И.Э. Сниховская. – Житомир, 2004. – 218 с. Bronte A. The Tenant of Wildfell Hall / A. Bronte. – L. : Penguin Books, 1994. – 378 p. Bronte Ch. Shirley / Ch. Bronte. – L. : Penguin Books, 1994. – 666 p. Bronte E. Wuthering Heights / E. Bronte. – L. : Penguin Books, 1994. – 279 p. Fauconnier G. Rethinking Metaphor / Fauconnier G., Turner M. // Cambridge Handbook of Metaphor and Thought / ed. by Gibbs R. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – P. 2-32.